

Veysel Ok ile Soru-Cevap: Depremden Seçimlere Türkiye’de İnternet Sansürü

Merve Tahiroğlu

Nisan 2023

Ulusal öneme sahip anlarda sosyal medya hayati bir rol oynayabilir. Türkiye’de yaşanan son deprem felaketinde sosyal medyanın kritik rolü ve iktidarın bu konudaki sansür çabaları, Türkiye için son derece mühim 14 Mayıs seçimleri açısından da önemli dersler içeriyor.

6 Şubat tarihinde Türkiye tarihinin en büyük depremlerden biri meydana geldi. 11 ili etkileyen bu depremden yaklaşık 15 milyona insan etkilendi, 50,000 insan hayatını kaybetti, birçok şehir tamamen yok oldu ve yüzbinlerce bina yıkıldı. Bu yıkımın en kritik ilk günlerinde Twitter, hem depremezadeler hem de arama kurtarma ve gönüllü yardım ekipleri için önemli bir iletişim aracı haline geldi. Bu kriz karşısında devlet kurumlarının arama kurtarma konusundaki eksikliklerine ve iktidarın bu yıkıma sebep veren dayanıksız inşaatlara yıllarca göz yummak gibi hatalarına karşı sessiz kalamayan birçok vatandaş da iktidara karşı eleştirilerini dile getirmek için yine Twitter ve sosyal medya platformlarına yöneldi.

*İktidarına yöneltilen bu sert eleştiriler karşısında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan vatandaşları ciddi şekilde azarlayarak sosyal medyada “dezenformasyon” yapan herkesi cezalandırmakla tehdit etti. Bu tehdit oldukça anlamlıydı. Erdoğan hükümeti geçtiğimiz yıl **yeni bir yasa** ile kamuoyunda dezenformasyon yaymaktan suçlanan kişilere 3 yıla kadar hapis cezası getirmişti. Birçok insan hakları örgütü devletin bu yasayı kullanarak internet haberciliğini ve internette ifade özgürlüğünü kısıtlayabileceğine dair **uyarılarda** bulunmuştu.*

*Cumhurbaşkanının tehditleri sürerken 8 Şubat günü iktidar Twitter ve diğer sosyal medya platformlarına 8 saat boyunca **erişim engeli** getirdi. Ana muhalefet lideri Kemal Kılıçdaroğlu hükümetin bu kararını “**aklını yitirmiş**” olarak betimledi; bazıları daha da ileri giderek iktidarı “**insanları göz göre göre öldürmek**” ile suçladı. Türkiye’nin önde gelen insan hakları avukatlarından Veysel Ok, erişimleri engelleyen Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) yetkilileri hakkında “görevi kötüye kullanma”, “haberleşmenin engellenmesi”, “bilinçli taksirle öldürme” ve “bilinçli taksirle yaralama” yönünden **suç duyurusunda** bulundu.*

*POMED Türkiye programi direktörü **Merve Tahiroğlu**, Ok ile bu suç duyurusunu, hükümetin sosyal medya üzerinde gittikçe artan baskısını ve bu baskının 14 Mayıs seçimlerine olası etkisini konuştu.*

POMED: BTK deprem sonrasında bu platformlara erişimi neden engelledi?

Veysel Ok: BTK'nın yapmak istediği elbette enkaz altında kalan insanların kurtulmasını öncelik haline getirmek değildi. BTK'nın temel niyeti "dezenformasyon" gerekçesiyle iktidara olan eleştirileri, depremin ortaya çıkardığı kurumsal bozukluğu, arama kurtarma faaliyetlerindeki eksikleri ve iktidarın deprem bölgesine yeterince yardım edemediğinin ortaya çıkmasını engellemekti.

Türkiye'de ana akım medyanın yüzde 90'ından fazlası **iktidar kontrolünde ya da iktidara yakın sermaye gruplarının elinde**. Bu nedenle de Türkiyeliler ülkede neler olup bittiğini genellikle sosyal medya platformlarından ya da bağımsız internet haber portallarından alıyor. İktidara yakın medyaya göre deprem sonrası her şey kontrol altındaydı. Ancak sosyal medyaya baktığımızda bu durumun tam aksi bir kaos olduğu ortaya çıkmıştı. Bağımsız gazetecilerin hesaplarından ve deprem bölgesindeki insanların yakarışlarından anladığımız ve gördüğümüz, deprem sonrası en kritik saatlerde kamu kurumları ortada yoktu. BTK bu bilgi erişimini kapatarak bizlerin sadece kendilerine yakın medya organlarından bilgi almasını sağlamaya çalıştı.

Depremin ikinci günü BTK Twitter Türkiye ofisi ile bir toplantı gerçekleştirdi. Bu toplantıda kamuoyuna yansıyan bilgilere göre yetkililer, Twitter'dan "dezenformasyonu engelleme" ve bazı gazeteci hesaplarına erişiminin engellenmesini talep etmiş. Bu talepler de Twitter tarafından kabul görmeyince Twitter saatlerce erişime engellendi. Sansür burada da bitmedi. Türkiye'nin en eski ve popüler katılımcı sözlüğü olan Ekşisözlük, doğrudan iktidara bağlı olan BTK tarafından **erişime engellendi**. Binlerce yazarı olan ve günlük yüzbinlerce kez okunan Ekşisözlük'ün erişime engelleme nedeni ise depremde yaşanan ihmaller ve eksikliklerden bahseden içeriklerdi. Ekşisözlük bugün hala erişime kapalı.

Bu arada Türkiye'nin az sayıdaki bağımsız televizyon kanalları da deprem döneminde yaptıkları gazetecilik için **cezalandırıldılar**. Halk TV, Tele1 ve Fox TV deprem sonrası Türkiye toplumunun en çok izledikleri televizyon kanalları oldu: Bu üç bağımsız televizyon, gazetecilik sorumlulukları gereği olarak iktidarın ihmallerini, deprem yolsuzluklarını, toplumun ihtiyaçlarını cesurca haberleştirdiler. İlk günden bu yana bütün zorluklara ve engellemelere rağmen deprem bölgesinden haber yapmaya çalıştılar.

İKTİDARIN MEDYA SANSÜRÜ BURADA DA BİTMEDİ: ONLARCA GAZETECİ DE FİZİKİ SALDIRIYA UĞRADI, GÖZALTINA ALINDI VE TUTUKLANDI.

Türkiye'de internet ve televizyon yayıncılığını denetleyen Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) bu üç televizyona da deprem sonrası yaptıkları yayınlar gerekçe göstererek 5'er kez yayın durdurma cezası ile idari para cezası verdi. Zaten büyük şirketlerden ve kamu kurumlarından reklam alamayan bu televizyon kanalları için bu cezaların ne anlama geldiği çok açık.

İktidarın medya sansürü burada da bitmedi: Onlarca gazeteci de fiziki saldırıya uğradı, gözaltına alındı ve tutuklandı. Örneğin kendileri de depremede olan gazeteciler Ali İmdat ve İbrahim İmdat depremedeler için gönderilen çadırların

İKTİDARA YAKIN MEDYAYA GÖRE DEPREM SONRASI HER ŞEY KONTROL ALTINDAYDI. ANCAK SOSYAL MEDYAYA BAKTIĞIMIZDA BU DURUMUN TAM AKSİ BİR KAOS OLDUĞU ORTAYA ÇIKMIŞTI.

depremzedelere ulaştırılmadıklarını haberleştirdikleri için **tutuklandılar**. Yine deprem bölgesinden ilk günden beri haberler geçen gazeteci Mir Ali Koçer haber geçtiği şehir Adıyaman'da depremde hayatını kaybeden ve enkaz altında olan insanları cenazelerinin kaldırılmadığı için şehrin koktuğu ve maske takmak zorunda kaldığını söylemesi üzerine hakkında "halkı yanıltıcı bilgi yaymaktan" ötürü soruşturma açıldı. Yine onlarca gazeteci, bilim insanı, vatandaş hakkında dezenformasyon yaptıkları iddiasıyla soruşturmalar açıldı. Depremi izleyen haftalarda Emniyet Genel Müdürlüğü, sosyal medyada depreme ilişkin "provokatif" paylaşımlarda buldukları gerekçesiyle 179 kişiyi gözaltına aldı.

Açtığınız davada BTK'yı "kasten öldürmenin ihmali davranışla işlenmesi" ve "bilinçli taksirle yaralama" ile suçladınız. BTK'ya neden bu kadar ciddi suçlamalar yönelttiniz?

Deprem sonrası insan yaşamı için hayati olan iletişim mecralarının 8 saat boyunca erişime kapatılması BTK yetkililerinin insan yaşamından önce eleştiriyi engellemeyi öncelediğini ve dolayısıyla oluşan yıkımdan da sorumlu olduklarını ortaya koymaktadır.

Deprem sonrası enkaz altında kalan insanlar arama kurtarma faaliyetleri zamanında yapılmayınca nerede olduklarını, açık adreslerini ve yardım çağlıklarını sosyal medyadan duyurmaya çalıştı. Twitter'da birçok depremzede enkaz altında kaldıklarını, hala yaşadıklarını, adreslerini paylaştı. Birçok bağımsız ve gönüllü arama kurtarma ekipleri bu paylaşımlar sonrası insanlara yardıma koştu. Depremzedelerin barınma, gıda ve hijyen malzemesi ihtiyaçları sosyal medyadan organize edildi. BTK'nın kararı üzerine insanlar paylaşım yapamadılar, arama faaliyetleri sekteye uğradı ve gönüllü yardım faaliyetleri aniden yavaşladı hatta durdu.

Depremde enkaz altında kalanlar için ilk 72 saat çok kritiktir. Binlerce insan enkaz altında hala kurtarılmayı beklerken, sosyal medya en önemli iletişim ve organizasyon mecrası olmuşken BTK yetkililerin iktidara yönelik eleştirileri ve iktidarın ihmal ve eksikliklerinin yayılmasını önlemek için bu kritik saatler içerisinde Twitter kapatması elbette insan yaşamına yönelik bir suçtur.

Bu Erdoğan iktidarının sosyal medyayı ulusal bir kriz sırasında ilk engelleyişi miydi?

Deprem sonrası sosyal medyaya erişimin engellenmesi bizim için ilk değildi. Taksim saldırısı, 2016 ve 2019'da Suriye'ye yönelik askeri operasyonlar gibi birçok olayda iktidarın yaptığı ilk şey sosyal medyaya erişimi engellemek olmuştu. 2020 yılında da İdlib'de 34 Türk askerinin hayatını kaybetmesi sonrası Youtube, Twitter dahil neredeyse tüm sosyal medya platformları günlerce erişime kapatılmıştı. Belli ki iktidar bu askerlerin kimin tarafından, nasıl ve ne için öldürüldüğü konusunda bilginin yaygınlaşmasını istememişti. Bu sansürleme yöntemi Türkiye'de bu şekilde idari pratik haline geldi.

Bu tip engellemelerin tek amacı var; o da bilginin tekelleşmesi. İktidar haber kaynaklarının sadece kendilerine yakın medya kaynakları olması konusunda çok dikkatli ve emin bir yol izlemektedir. Bu hem gerçeklerin manipüle edilmesine yardım ediyor hem de iktidara yönelik tüm eleştirilerin önü kesilmiş oluyor.

“**DEPREMİ İZLEYEN HAFTALARDA EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, SOSYAL MEDYADA DEPREME İLİŞKİN "PROVOKATİF" PAYLAŞIMLARDA BULUNDUKLARI GEREKÇESİYLE 179 KİŞİYİ GÖZALTINA ALDI.**”

Türkiye’de sosyal medyaya baskı açısından bir diğer sorun da Ekim ayında kabul edilen “dezenformasyon” yasası. Bu yasanın Türkiye için anlamı, Türkiye’deki mevcut diğer yasalarından farkı nedir?

Bu yasanın kapsamı Türkiye’deki “iftira suçu” gibi diğer yasalara göre çok daha geniş. Bu yasa ile Türkiye’de herhangi bir kişi sırf internette bilgi paylaştığı için hapis cezası alabilir.

Kamuoyunda “dezenformasyon yasası” olarak bilinen bu maddeye göre halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bilgi yayan bir kimse üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılabilir. Hemen herkes, gazeteciler, yazarlar, bilim insanları, sivil toplum örgütleri vs., yani herkes bu yasanın mağduru olabilir. Çadır yok diyen gazetecilerin tutuklanması buna en iyi örnektir.

Bu gazetecilere iftira suçlaması yapılamaz, yapılsa bile bundan tutuklanamazlardı. Ancak halka yanıltıcı bilgi verdiği gerekçesiyle tutuklandılar. Bu yasa ile hem medya hem sivil toplum örgütleri hem meslek odaları hem de sıradan vatandaşlar üzerinde sansür uygulanabilir.

“BU YASA İLE TÜRKİYE’DE HERHANGİ BİR KİŞİ SİRF İNTERNETTE BİLGİ PAYLAŞTIĞI İÇİN HAPİS CEZASI ALABİLİR.”

“BU DEZENDERMASYON YASASI HEM TÜRK ANAYASASINDAKİ İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ İLE İLGİLİ MADDELERE, HEM DE TÜRKİYE’NİN TARAF OLDUĞU ULUSLARARASI ANTLAŞMALARA AYKIRIDIR.”

Bu dezenformasyon yasası hem Türk Anayasasındaki ifade özgürlüğü ile ilgili maddelere, hem de Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası antlaşmalara aykırıdır.

İktidar bu yasa’yı çıkarırken birçok yetkili ve iktidara yakın medya grubu Avrupa ülkelerinde de benzer düzenlemelerin olduğunu ve Türkiye’nin bunlardan ilham aldığını belirttiler. Bu söylem doğru mu?

Avrupa ülkelerindeki benzeri yasaların Türkiye’dekinden büyük farkları var. Bunlardan en önemlisi bu yasaların hapis cezası öngörmüyor olmaları. Bunun yerine yasa dışı içerikle ilgili olarak internet platformlarına farklı yükümlülükler getirmekle yetiniliyor.

Mesela **Almanya** ve **Fransa**’da nefret içerikleriyle mücadele eden yasalarda sadece içerik çıkarma ve para cezası var. Yasa; şiddet, hakaret veya teşvik edici içerikleri kapsıyor ve “yanlış veya yanıltıcı bilgi” yayan kişilerin soruşturulmasına ilişkin herhangi bir hüküm yer almıyor. **İngiltere**’de ise içerik paylaşım platformlarına ve arama motorlarına, kullanıcıları koruma yükümlülükleri getiriyor. Orada da gazetecilikle ilgili içeriklere yaptırım veya ceza kovuşturması öngören bir hüküm ise bulunmuyor.

Yunanistan bu konuda bir istisna. Oradaki **yasada** bir ceza maddesi var. Ancak bu madde, bugüne kadar Covid-19 salgını dışındaki alanlarda hiç uygulanmamış.

Türkiye 14 Mayıs’ta kritik bir seçime gidiyor. İktidarın bu tip internet sansürleme taktikleri bu seçimleri nasıl etkileyebilir? Buna karşın Türkiye’de muhalefet partileri, sivil toplum ve uluslararası toplum ne yapabilir, yapmalıdır?

Dezenformasyon yasasının şu ana kadarki uygulamasına bakarsak seçimler konusunda iyimser olmak zor. Deprem sonrası” çadır yok, halka ulaşmadı” gibi insani bir bilgiyi haberleştiren

gazetecilerin tutuklanması elimizdeki önemli bir veri. Seçim sürecinde de resmi görüşe uymayan ya da resmi veriler dışında veri paylaşan insanların da aynı yasal tacize maruz kalmayacağını da garantisiz. Seçim sürecinde medyanın etkisizleştirilmesi, sosyal medyanın erişime kapatılması ya da paylaşımlar hakkında soruşturmalara açılması olası.

Adil bir seçim için yargı bağımsızlığı ya da propaganda özgürlüğü kadar bağımsız medya ve sosyal medyaya da ihtiyaç var. Seçimlerin adil gerçekleşmesini istiyorsak özellikle de sosyal medyanın özgürlüğüne ihtiyacımız var. Sosyal medyanın olmadığı bir seçim toplumun birçok kesimi için şüphe uyandırır. Umuyorum ki bu şüphelerin oluşmaması için böyle bir engelleme olmaz. Ama seçime giren partilerin her türlü duruma hazırlıklı olması ve seçim güvenliği açısından bu tür riskleri bertaraf edecek planları olması gerekir.

Muhalefet partileri, sivil toplum ve uluslararası toplum şeffaf bir seçim sağlamak için şu adımları atabilir:

- 1. YASAL ÇERÇEVE:** Muhalefet partileri, ifade ve basın özgürlüğünü korumak için sağlam bir yasal çerçeve için baskı yapmalıdır. Seçim süreci boyunca uluslararası toplum, Türk makamlarını meşru siyasi söylemi veya medya haberciliğini sınırlamak için Türkiye'nin yasa ve yönetmeliklerini kullanmamaya teşvik etmeli ve bu tür suistimalleri yakından izleyeceklerini açıkça belirtmelidir.
- 2. MEDYA BAĞIMSIZLIĞI VE ÇOĞULCULUK:** Uluslararası toplum, Türk makamlarını vatandaşların farklı görüşlere, bilgi ve belgelere erişimini sürdürmeye teşvik etmelidir ve bağımsız medyaya herhangi bir müdahaleyi belgelemeli ve duyurmalıdır.
- 3. GAZETECİLERİN KORUNMASI:** Uluslararası toplum, taciz, korkutma, şiddet veya keyfi tutuklamayı önlemek de dahil olmak üzere Türk makamlarını gazetecilerin güvenliğini ve emniyetini korumaya yönelik tedbirler uygulamaya teşvik etmelidir. Uluslararası medya özgürlüğü STK'ları, ihlalleri belgelemek için yerel sivil toplumla birlikte çalışmalı ve bu işbirliğini seçimlerden sonra da sürdürmelidir.
- 4. BILGIYE ERİŞİM:** Uluslararası toplum, yerel STK'ların seçim yasaları, yönetmelikleri, adaylar, kampanya finansmanı ve seçim sonuçları hakkında bilgilere zamanında ve kapsamlı erişim sağlama çabalarını desteklemelidir.
- 5. SEÇİMİLE İLGİLİ DEZENFORMASYON:** Yerel ve uluslararası STK'lar, seçimler sırasında gerçekleri kontrol etme girişimleri ve halk eğitim kampanyaları yoluyla yanlış bilgilendirme ve dezenformasyonla mücadele etmelidir.
- 6. SOSYAL MEDYA PLATFORMLARININ SORUMLULUKLARI:** Sosyal medya şüphesiz Türkiye'deki en önemli bilgi kaynaklarından biri olmaya devam edecektir. Hükümetin sosyal medyayı kısıtlaması ve bağımsız gazetecilere trol saldırıları risklerini göz önünde bulundurarak, sosyal medya platformları bu tür taktiklere hızla tepki vermek için acil durum merkezleri kurmalıdır. Sosyal medya şirketlerine yerel STK'lar ve vatandaşlar tarafından kolayca ulaşılamadığı mevcut durumun aksine, bu şirketler kendilerini daha erişilebilir hale getirmelidir.

“ADIL BİR SEÇİM İÇİN YARGI BAĞIMSIZLIĞI YA DA PROPAGANDA ÖZGÜRLÜĞÜ KADAR BAĞIMSIZ MEDYA VE SOSYAL MEDYAYA DA İHTİYAÇ VAR.”

POMED

VEYSEL OK, bir insan hakları avukatı ve Türkiye’de haber alma hakkı, ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğü alanlarında faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşu **Medya ve Hukuk Çalışmaları Derneği**’nin kurucu ortağıdır. Twitter’da [@VeyselOkk](#) hesabından takip edebilirsiniz.

MERVE TAHIROĞLU, POMED’in Türkiye programı direktörüdür. Twitter’da [@MerveTahiroglu](#) hesabından takip edebilirsiniz.

ORTA DOĞU DEMOKRASI PROJESİ, Vaşington DC’de bulunan ve Ortadoğu’da demokrasilerin nasıl gelişebileceğini ve ABD’nin bu süreci en iyi nasıl destekleyebileceğini incelemeye adanmış, tarafsız, kar amacı gütmeyen bir kuruluştur. POMED’in araştırma yayınları, bölgedeki demokrasi beklentileri ve ABD’nin demokrasi ve insan hakları politikası ile ilgili olduklarından, Orta Doğu’daki siyasi gelişmelerin derinlemesine, orijinal uzman analizini sunar. POMED, diyalog, araştırma ve savunuculuk yoluyla, Ortadoğu’da barışçıl bir şekilde reformu destekleyen ABD politikaları için seçmen kitlesini güçlendirmeye çalışıyor. POMED yayınlarında ifade edilen görüşler yazarlara aittir ve POMED’in görüşlerini yansıtmayabilir. Daha fazla bilgi için Araştırma Direktör Yardımcısı Amy Hawthorne ile amy.hawthorne@pomed.org adresinden iletişime geçebilirsiniz. [@awhawth](#).

[@POMED](#)

facebook.com/POMED.Wire

[@pomed_org](#)